

Kazimierz TARWID.

Notatki faunistyczne o muchówkach Polski.

Faunistisch-dipterologische Notizen aus Polen.

I.

Zestawienie dotychczasowych wiadomości o faunie komarów Polski.¹⁾

Zusammenstellung der bisheriger Kenntnisse über die Culiciden-Fauna Polens.²⁾

Zbierając rozsiane w literaturze dane, dotyczące faunistyki niektórych rodzin muchówek Polski, uderzony byłem niesłychaną fragmentarycznością, przypadkowością, a często i niejasnością uzyskanych stąd wiadomości.

Dane autorów starszych z ubiegłego wieku (głównie: BOBKA, GRZEGORZKA, H. LOEWA, NOWICKIEGO) wobec zasadniczych zmian, jakie zaszły od tego czasu w zakresie pojęć i nazw systematycznych w tej grupie, będą mogły odzyskać swe znaczenie dopiero po zrewidowaniu odpowiednich okazów z ich zbiorów. Zanim to nastąpi, w wielu przypadkach nie potrafimy dziś powiedzieć, co oznaczają użyte przez nich nazwy, a w wielu innych mamy prawo mieć wątpliwości, czy nazwom tym możemy przy-

¹⁾ Nieuwzględniona została notatka: K. TARWID „Komary zebrane na Polesiu w końcu lata 1936”, Arch. Hydrobiol. i Ryb., Suwałki, 11, 1938, która ukazała się już po złożeniu niniejszej pracy do druku.

²⁾ Unberücksichtigt blieb die Notiz: K. TARWID „Culiciden trouvés en Pologne Polonaise à la fin de l'été de 1936”, Arch. Hydrobiol. i Ryb., Suwałki, 11, 1938, die bereits nach Verfassung der vorliegenden Arbeit erschienen ist.

pisywać znaczenie, jakie wypadaloby po formalnym tylko uwzględnieniu zmian synonimicznych.

Drugą grupę stanowią dane badaczy młodszych, pochodzące z początków bieżącego stulecia i częściowo przynajmniej oparte na wynikach nowszych prac systematycznych (ENDERLEIN, 1908; RÜBSAAMEN, 1901; SACK, 1925). Przy odpowiedniej znajomości zmian systematyki danej grupy, wiadomości uzyskane z tych prac przeważnie dają się ze względu łatwością przetłumaczyć na język współczesnej nomenklatury. Niestety, dane te są bardzo nieliczne.

Ostatnią wreszcie grupę wiadomości stanowiłyby dane z najnowszych prac, rozsiane po całej niemal literaturze dipterologicznej palearktycznej; podawane są one tam przy okazji rewizji zbiorów różnych muzeów europejskich, gdzie spotyka się przypadkowo małe zbiorki z Polski. Do tej grupy prac zaliczyć należy również takie z dawniejszych, które ze względu na przyjętą metodykę są im równoważne (np. prace DZIEDZICKIEGO, niektóre SZNABLA). Niestety, tego typu danych mamy najmniej, a brak wśród nich zupełnie takich, których tematem byłaby specjalnie fauna Polski. Stąd czerpane z nich dane faunistyczne są w najwyższym stopniu fragmentaryczne i przypadkowe.

Stosunkowo najwięcej w tej chwili wiemy o komarach, jakkolwiek i tu są duże luki. Wobec specjalnego zainteresowania, jakie budzi ta grupa ze względu na swoje znaczenie przy przenoszeniu niektórych chorób (w naszych szerokościach głównie malarii) oraz ogromnego rozwoju prowadzonych nad nią za granicą prac badawczych, wydaje mi się pożytecznym i potrzebnym opublikowanie możliwie pełnego zestawienia dotychczasowych danych o niej w Polsce.

Zdaję sobie sprawę z tego, że pomimo przejrzenia kilkuset prac, gdzie spodziewałem się znaleźć wzmianki o *Diptera Nematocera* Polski, mogłem jeszcze przypadkowe, pojedyncze wzmianki pominąć. Mam nadzieję jednak, że danych takich, o ile w ogóle są, pozostało niewiele. Przy rejestrowaniu danych uwzględniłem tylko te, gdzie wyraźnie były wymienione miejscowości leżące w dzisiejszych granicach Polski. Mając na względzie trudności, z którymi spotyka się badacz niespecjalista przy oznaczaniu większości muchówek długorogich (*Diptera Nematocera*), nie uwzględniałem danych z publikacyj popularnych lub pópopu-

larnych, autorów—nie będących specjalistami. W wykazie zamieszczonym poniżej podałem petitem nazwy zsynonimizowane oraz takie, które wymagają potwierdzenia z powodu wątpliwości, czy podający je autorzy umieli wyróżniać odnośne gatunki w rozumieniu systematyki dzisiejszej; traktowałem przy tym sprawę formalnie: nie wnikałem w ewentualną, prawdopodobną pospoliczność danego gatunku.

Niniejszy spis został uporządkowany i zsynonimizowany według EDWARDSA (7), z uwzględnieniem kilku poprawek i uzupełnień PEUSA (10).

Nie uwzględniam podrodziny *Chaoborinae*, jako poznanej u nas niedostatecznie. Wszystkie bowiem dane o tej podrodziny sprowadzają się do licznych wzmianek o znajdowaniu tylko *Chaoborus crystallinus* (DE GEER), znanego w pracach hydrobiologicznych pod nazwą *Corethra plumicornis* FABR.

Anopheles MEIG.

A. bifurcatus MEIG. Patrz *A. claviger* (MEIG.).

A. claviger (MEIG.) [= *A. bifurcatus* MEIG. et auct., nec (L.)]. Podawany przez ANIGSTEINA (2) ze stajen (!) Czerniakowa pod nazwą *A. bifurcatus* MEIG. (det. SWELLENGREBEL), oraz przeze mnie z Białej Podlaskiej jako *A. bifurcatus* MEIG. (TARWID, 14) i jako stały składnik zespołu komarów Puszczy Kampinoskiej (TARWID, 16).

A. claviger (FABR.) nec MEIG. Patrz *A. maculipennis* MEIG.

A. maculipennis MEIG. [= *A. claviger* (FABR.)]. Gatunek przez długi czas znany u nas pod nazwą *A. claviger* MEIG. Bardzo pospolity gatunek, podawany przez szereg autorów (ALBIEN, 1; BOBEK, 4; NOWICKI, 9; SACK, 12; TARWID, 13, 14; WASILEWSKI, 17). Przy opracowywaniu materiałów komarów domowych z ankiety dr H. RAABEGO (TARWID, 14) stwierdziłem bardzo godny uwagi brak tego gatunku w próbkach masowych, pobranych z przeszło 31 zimowisk komarów mieszkaniowych w Borysławiu. Pozostaje nadal do sprawdzenia, czy rzeczywiście w tych okolicach ten gatunek jest tak rzadki. Gdyby te dane potwierdziły się, byłoby to jedyne ze zbadanych dotychczas miejsc (za wyłączeniem oczywiście śródmieści dużych miast) o tak małym nasileniu występowania tego komara. Znajomość tego gatunku jest, jak wiadomo,

ogromnie ważna dla przewidywania możliwości niebezpieczeństwa epidemii malarii. W Polsce, która — jak wiadomo — nieraz bywała nawiedzana przez tę epidemię, prawie że nic nie wiemy o tym gatunku. Własnych badań oryginalnych, o ile mi wiadomo, nie prowadzimy, a nawet, co gorsza, nie nadążamy z rejestracją na swoim terenie wyników badań krajów ościennych. Najbardziej rażącym w chwili obecnej niedociągnięciem jest niezajomość ras tego komara w Polsce (nie wszystkie bowiem są groźne z punktu widzenia epidemiologii). Obecnie znanych jest w Europie już przeszło 9 ras tego komara. Z materiałów ankiety dr H. RAABEGO, najzupełniej nieodpowiednich do tego celu (zbieranych bez zamiaru badania ras) pośrednio zdołałem wywnioskować o prawdopodobnym znajdowaniu się u nas dwu ze znanych wówczas czterech ras — mianowicie: *A. maculipennis maculipennis* (MEIG.) i *A. maculipennis messeae* FALLERONI, oraz pewnej ilości okazów, zbliżonych do trzeciej rasy: *A. maculipennis atroparvus* VAN THIEL, jednak od niej różnych.

Theobaldia NEV.-LAMM.

Th. alaskaënsis LUNDL. Puszcza Kampinowska pod Warszawą (TARWID, 16).

Th. annulata (SCHRK.). Pospolity i stosunkowo łatwy do rozpoznania gatunek. Podawany z szeregu miejscowości z Polski przez NOWICKIEGO (9, jako *Culex*), SACKA (12), TARWIDA (14). Tu też należy odnieść podawanego przez WASILEWSKIEGO (17) *Culex mimeticus* NOË, jak tego pozwalają się domyślać przytoczone przez tego autora szczegóły wyglądu i okoliczności pojawu.

Th. fumipennis (STEPH.). Smorgonie (TARWID, 14).

Mansonia BLANCHARD.

M. richardii FIG. Podawany dotychczas tylko z Puszczy Kampinoskiej (TARWID, 16).

Aëdes MEIG.

Większość danych, dotyczących tego rodzaju, pochodzących już nie tylko od starszych, ale również i od nowszych autorów, przedstawia wielką trudność przy synonimizowaniu. Z tego po-

wodu z zupełną pewnością mogą przytoczyć tylko dane najnowsze. Inne wymagają sprawdzenia na podstawie odpowiednich zbiorów.

A. annulipes (MEIG.). Podawany z Bielan pod Warszawą (jako *A. quartus* MART.) i z Puszczy Kampinoskiej (TARWID, 15, 16). Dane BOBKA (3, 5), NOWICKIEGO (9), RÜBSAAMENA (11) i SACKA (12) prawdopodobnie przynajmniej częściowo dotyczą *A. excrucians* (WALK.).

A. cantans (MEIG.). Patrz *A. maculatus* (MEIG.).

A. cataphylla DYAR var. *rostrochiensis* MART. Znalezione na Bielanach pod Warszawą (TARWID, 15), dziś stanowisko zniszczone.

A. cinereus MEIG. Gatunek niewątpliwie bardzo pospolity. Podawany był jednak dotychczas tylko z Puszczy Kampinoskiej i Bielan pod Warszawą (TARWID, 15, 16), oraz z byłej Galicji (NOWICKI, 9).

A. communis (DE GEER). Puszcza Kampinoska (TARWID, 16), poza tym podawany przez SACKA (12) z Puszczy Białowieskiej. Wymieniany ponadto (jako *Culex nemorosus* MEIG.) przez BOBKA (3, 4), ENDERLEINA (8) i NOWICKIEGO (9).

A. dorsalis (MEIG.). Nazwa wymieniana przez BOBKA (3, 4), NOWICKIEGO (9) i SACKA (12). Gatunek ten z pewnością występuje w Polsce. Czy jednak wymienieni autorzy rzeczywiście mieli z nim do czynienia, nie jest pewne.

A. excrucians (WALK.). Podawany z Puszczy Kampinoskiej i Bielan pod Warszawą (TARWID, 15, 16). Tu również prawdopodobnie należy odnieść większość wzmianek o *A. annulipes* (MEIG.) SACKA (12) z Puszczy Białowieskiej, oraz być może BOBKA (3, 4), NOWICKIEGO (9) i RÜBSAAMENA (11).

A. geniculatus (OL.). Pod nazwą *Culex ornatus* MEIG. wymieniany przez BOBKA (5) i SACKA (12). Jakkolwiek występowanie jego w Polsce jest bardzo prawdopodobne, dane te należałoby sprawdzić na okazach.

A. intrudens DYAR. Podawany z Bielan pod Warszawą (TARWID, 15). Dziś to stanowisko zostało zlikwidowane przez prace ogrodnicze miejskie. Ponadto znany jest z Poznania (EDWARDS, 6).

A. lateralis (MEIG.). Patrz *A. sticticus* (MEIG.).

A. leucomelas (MEIG.). Znalezione był na Bielanach pod Warszawą (TARWID, 15). Dziś stanowisko zniszczone.

A. nemorosus (MEIG.). Patrz *A. communis* (DE GEER).

A. nigrinus ECKS. Znaleziony na Bielanych pod Warszawą (TARWID, 15), dziś to stanowisko jest zniszczone.

A. ornatus (MEIG.). Patrz *A. geniculatus* (OL.).

A. punctator KIRBY. Podawany z Puszczy Kampinoskiej (TARWID, 16).

A. quartus MART. Patrz *A. annulipes* (MEIG.).

A. riparius D. K. Podawany z Bielanych pod Warszawą (pod nazwą *A. semicantans* MART.) i z Puszczy Kampinoskiej (TARWID, 15, 16), oraz z Poznania ze zbioru LOEWA (EDWARDS, 6).

A. rostrochiensis MART. Patrz *A. cataphylla* DYAR.

A. salinellus EDW. Patrz *A. leucomelas* (MEIG.).

A. semicantans MART. Patrz *A. riparius* D. K.

A. sticticus (MEIG.). Podawany z Puszczy Kampinoskiej (TARWID, 16). Tu również, być może, należy odnieść dane SACKA (12) o *A. lateralis* (MEIG.) z Puszczy Białowieskiej.

A. vexans (MEIG.). Podawany z Puszczy Kampinoskiej (TARWID, 16) i z Puszczy Białowieskiej (SACK, 12). Poza tym nazwa ta była wymieniana przez BOBKA (3, 4, 5), ENDERLEINA (8) i NOWICKIEGO (9).

Culex LINN.

Pod nazwą rodzajową *Culex* LINN. umieszczano swojego czasu cały szereg gatunków dziś zaliczanych do innych rodzajów. W związku z powyższym dane o *Culex annulatus* SCHRK. należy odnieść do rodzaju *Theobaldia* NEV.-LAMM. Podobnie należy odpowiednio odnieść do rodzaju *Aedes* MEIG. dane o następujących gatunkach, wymienianych pod *Culex*: *annulipes* (MEIG.), *cantans* (MEIG.), *dorsalis* (MEIG.), *nemorosus* (MEIG.), *ornatus* (MEIG.), *vexans* (MEIG.).

C. apicalis ADAMS. Dotychczas znany tylko z Puszczy Kampinoskiej (TARWID, 16).

C. bicolor MEIG. Patrz *C. pipiens* L.

C. ciliaris L. Patrz *C. pipiens* L.

C. exilis DYAR. Dotychczas znaleziony tylko raz w Smorgoniach (TARWID, 14).

C. mimeticus NOË. Wymieniany przez WASILEWSKIEGO z Warszawy (17). Znalezienie jednak tego śródziemnomorskiego gatunku i to po polsku tak daleko na pół-

noc od miejsc jego normalnego występowania, zbyt mało jest prawdopodobne, by można było przyjąć to stanowisko. Tym bardziej, że w ciągu 10 lat zamieszkiwania w Warszawie sam ani razu tego gatunku nie widziałem. Najprawdopodobniej zaszła omyłka w oznaczaniu. Przypuszczalnie chodzi tu o pospolity w Warszawie, spotykany w okolicznościach podawanych przez WASILEWSKIEGO, a nieznanym mu gatunek *Theobaldia annulata* SCHRK.

C. pipiens L. Bardzo pospolity gatunek, spotykany przeważnie w ludzkich mieszkaniach. Wymieniany przez ALBIENA (1), BOBKA (3, 4, 5), NOWICKIEGO (9), RÜBSAAMENA (11), SACKA (12), TARWIDA (14, 15) i WASILEWSKIEGO (17).

LITERATURA.

1. ALBIEN A. Sammelbericht über meine im Sommer 1903 ausgeführte Excursion in die Kreise Thorn und Briesen. Bericht Westpreuss. Bot.-Zool. Ver., Danzig, 26 u. 27, 1905.
2. ANIGSTEIN L. Badania epidemiologiczne nad zimnicą w Warszawie (Mokotów i okolice). Warsz. Czasop. Lek., Warszawa, Nr. 7, 12 VIII 1925.
3. BOBEK K. Przyczynek do fauny muchówek krakowskiego okręgu. Spraw. Kom. Fizjogr., Kraków, 28, 1893.
4. BOBEK K. Przyczynek do fauny muchówek okolicy Przemyśla. Spraw. Kom. Fizjogr., Kraków, 29, 1894.
5. BOBEK K. Przyczynek do fauny muchówek Podola galicyjskiego i okolicy Lwowa. Spraw. Kom. Fizjogr., Kraków, 32, 1897.
6. EDWARDS F. W. A revision of the mosquitos of the Pal. Region. Bull. Entom. Res., London, 12, pt. 3, 1921.
7. EDWARDS F. *Culicidae* in Genera Insectorum (WYTSMAN), Fasc. 194, Bruxelles, 1932.
8. ENDERLEIN G. Biologisch-faunistische Moor- und Dünen-Studien. Bericht Westpreuss. Bot.-Zool. Ver., Danzig, 30, 1908.
9. NOWICKI M. Beiträge zur Kenntnis der Dipterenfauna Galiziens. Krakau, 1873. Oraz podawana przez tego autora literatura, nie uwzględniana przeze mnie oddzielnie.
10. PEUS F. Zur Kenntnis der *Aedes* Arten des deutschen Faunengebietes (*Dipt.*, *Culicidae*). Konovia, Wien, 12, H. 1/2, 1933.
11. RÜBSAAMEN E. H. Bericht über meine Reisen durch die Tucheler Heide in den Jahren 1896 und 1897. Schriften Naturforsch. Ges. Danzig, N. F. 10, H. 2—3, 1901.
12. SACK P. Die Zweiflügler des Urwald von Bialowies. Abh. mat.-naturwiss. Abt. Bayer. Akad. Wiss., München, Supplbd. 6, Abh. 9, 1925.
13. TARWID K. W sprawie wartości systematycznej *Anopheles maculipennis alexandrae-schingarevae* SCHING. (*Dipt.*, *Culicidae*). Ann. Mus. Zool. Pol., Warszawa, 10, Nr. 6, 1933.

14. TARWID K. Wyniki ankiety dr. Henryka RAABEGO w sprawie występowania komarów domowych w Polsce w r. 1924 i 1925. *Fragm. Faun. Mus. Zool. Pol.*, Warszawa, 2, Nr. 19, 1934.
15. TARWID K. Zmiana fauny komarów w lasku Bielańskim pod Warszawą. *Ochr. Przyrody*, Kraków, 15, 1935.
16. TARWID K. Próba analizy zespołu komarów Puszczy Kampinoskiej pod Warszawą (MS.). *Instit. de Rech. des Forêts Domaniales. Travaux et comptes rendus*, Warszawa.
17. WASILEWSKI A. Z życia komarów w związku z malarią w Polsce. Warszawa, 1923.

ZUSAMMENFASSUNG.

Der Verfasser gibt eine kritische Zusammenstellung der bisherigen Literaturangaben über die Culiciden-Fauna Polens. Die in Petitschrift gedruckten Namen beziehen sich auf Arten, die bisher nur in älteren, vor den gegenwärtigen Veränderungen der Systematik veröffentlichten Arbeiten angegeben waren. In derselben Schriftart sind auch die synonymischen Artennamen gedruckt.
